

KS. JAN NEPOMUCEN OPIELIŃSKI

**EKSKOMUNIKA
NA SCHIZMATYKÓW
KONSTYTUCJI *APOSTOLICAE SEDIS*
PAPIEŻA PIUSA IX**

KRAKÓW 2017

www.ultramontes.pl

Ekskomunika na schizmatyków

Konstytucji *Apostolicae Sedis* papieża Piusa IX ⁽¹⁾

KS. JAN NEPOMUCEN OPIELIŃSKI

Itaque excommunicationi latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae subiacere declaramus:

(...)

Schismaticos et eos, qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt.

Wyklinamy schizmatyków i tych, co Rzymskiemu Biskupowi do czasu panującemu posłuszeństwa uporczywie odmawiają albo zaprzeczają.

(Papież Pius IX, Konstytucja *Apostolicae Sedis* z dnia 12 października 1869).

Kanon ten dzieli się na dwie części: w pierwszej jest mowa o *schizmatykach*, w drugiej o *tych, co Rzymskiemu Biskupowi do czasu panującemu posłuszeństwa uporczywie odmawiają albo zaprzeczają*. Obie części najściślej ze sobą połączone wypowiedają właściwie myśl tę samą; druga część jest tylko bliższym objaśnieniem i rozprawdzeniem części pierwszej. Schizma od greckiego σχίσμα (rozszczeplenie) oznacza *dobrowolne oderwanie się od jedności powszechnego Kościoła, o ile on jest mistycznym ciałem, złożonym z wiernych i prawowitych Pasterzy z Rzymskim Biskupem na czele*. Schizmatykiem, ściśle wzięwszy, jest więc ten, co się od ciała Kościoła i od głowy jego widzialnej dobrowolnie odłącza. Św. Tomasz (II. II. q. 39. a. 1) tak o tym mówi: "Proprie schismatici dicuntur, qui propria sponte et intentione se ab unitate Ecclesiae separant... Ecclesiae autem unitas in duobus attenditur; scilicet in connexione membrorum Ecclesiae ad invicem seu communicatione, et iterum in ordine omnium membrorum Ecclesiae ad unum caput... Et ideo schismatici dicuntur qui subesse renuunt summo pontifici et qui membris Ecclesiae ei subiectis communicare recusant" ⁽²⁾. Jakkolwiek zaś w abstrakcji rozróżnić można oderwanie się od głowy a oderwanie się od reszty ciała Kościoła, to konkretnie pierwsze oderwanie się koniecznie drugie za sobą pociąga. Kościół

bowiem jest jednym ciałem mistycznym na ziemi przez to właśnie, że wszyscy wierni i wszyscy pasterze jednemu najwyższemu pasterzowi jako głowie swojej podlegają. Sobór Watykański wyraźnie opiewa, że Biskup Rzymski ma pełną i najwyższą władzę jurysdykcyjną nad całym Kościołem i że ta władza w sposób zwykły i bezpośredni rozciąga się i na wszystkie kościoły razem i z osobna i na wszystkich pasterzy i wiernych razem i z osobna. Kto więc od Papieża będącego głową Kościoła dobrowolnie się odrywa, ten tym samym od całego Kościoła odpada, choćby twierdził, że jedynie przeciw Papieżowi występuje, a Kościół jako taki uznaje. Jeśli więc nasz kanon w drugiej części wyraźnie mówi o tych, co Papieżowi posłuszeństwa odmawiają lub zaprzeczają, to czyni to jedynie dlatego, ażeby uwydatnić, iż i oni po równo z schizmatykami do odszczepieńców zaliczać się powinni.

Schizma, jak wyżej określona, może być albo *czysta* (schisma purum), albo *nieczysta* czyli *mieszana* (schisma impurum seu mixtum). Schizma czysta jest to dobrowolne zrywanie z Kościołem li tylko dla braku posłuszeństwa i polega na tym, że ktoś wszystkie artykuły wiary nawet prymat papieski wyznawając, z złej woli Papieżowi jako *głowie* i jako *widzialnemu Chrystusa na ziemi zastępcy* posłuszeństwa odmawia i z resztą członków uniwersalnego Kościoła w łączności pozostać nie chce. Różnica pomiędzy schizmą a herezją jest ta, że herezja sprzeciwia się jedności *wiary*, a schizma jedności *społeczności chrześcijańskiej*. "Inter haeresim et schisma hoc interesse arbitramur, quod haeresis perversum dogma habet, schisma vero propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separat", mówi św. Hieronim (C. 26. Caus. XXIV. q. 3) (3). Przykłady takiej schizmy mieliśmy w średnich wiekach, kiedy to monarchowie przemocą prawdziwego Papieża z Rzymu wypędzali a antypapę na tron św. Piotra wsadzali. Schizma nieczysta czyli mieszana jest połączona z herezją i polega na tym, że ktoś nie tylko jedność Kościoła i społeczności chrześcijańskiej zrywa, ale zarazem jednej albo kilku prawd katolickim przez Kościół do wierzenia podanym zaprzecza, np. że Biskup Rzymski jest Piotra św. następcą. W praktyce zwłaszcza w naszych czasach schizma bodaj kiedy bez herezji się znajdzie, a przynajmniej celem upozorowania swego odszczepieństwa ostatecznie do herezji doprowadzić musi, co już św. Hieronim (l. c.) utrzymywał: "Schisma in principio aliqua ex parte potest intelligi diversum ab haeresi; ceterum nullum schisma est, quod non sibi aliquam haeresim confingat, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur" (4), a św. Tomasz (l. c.) powiada, że schizma jest "via ad heresim" (5). Kanon nasz mówi tylko o schizmie czystej; kto zaś schizmy nieczystej się dopuszcza, ten podwójną ekskomunikę na siebie ściąga.

Główne zatem kryterium i istota schizmy polega na tym, że ktoś duchownej papieskiej władzy jako najwyższej w Kościele nie uznawając, od

Papieża będącego głową Kościoła się odrywa; a jak do pojęcia apostazji i herezji nie konieczne jest przyłączenie się do pogańskiej lub kacerskiej religii, tak i do pojęcia schizmy nie potrzeba, aby się ktoś do schizmatyckiej już istniejącej sekty przyłączył albo nową schizmatycką sektę utworzył. Również do pojęcia schizmy nie potrzeba koniecznie, aby ktoś rebelię przeciwko *Stolicy Rzymskiej* jako takiej podniósł, lecz wystarcza być rebeliantem przeciwko *osobie* Papieża, *aktualnie* Stolicę Rzymską dzierżącego (pro tempore existentis), a rebeliant taki jest schizmatykiem nawet wtenczas, choćby następnemu Papieżowi być posłusznym przyrzekał, albo choćby tylko w jednej poszczególnej sprawie, np. w sprawach małżeńskich, posłuszeństwa odmawiał. Stąd wynika, że schizmatykiem jeszcze nie jest 1) ten, co przeciw rozporządzeniom papieskim wykracza albo w przypadku partykularnym trudnymi okolicznościami lub nienawiścią do osoby Papieża powodowany, nieposłuszeństwem grzeszy, uznawając przy tym najwyższą Papieża duchowną władzę; 2) ani ten, co będąc poddanym świeckiego państwa papieskiego, Papieża jako króla swego i zwierzchnika uznawać nie chce; 3) ani ten, co przeciwko *Biskupowi* swemu bunt podnosi, bo schizma polega nie na odłączeniu się od Biskupa partykularnego Kościoła, lecz na odłączeniu się od Biskupa Rzymskiego jako głowy całego Kościoła.

Ponieważ schizma, jak powiedzieliśmy, na *oderwaniu* się od społeczności chrześcijańskiej polega, dlatego dokonuje się ona li tylko *faktem* na zewnątrz się ujawniającym; stąd wynika z jednej strony, że dopóki ktoś nie oderwał się jawnie od Papieża, dopóty schizmatykiem nie jest, choćby miał *zamiar* wyłamania się spod posłuszeństwa Papieżowi, luboć zamiar taki jest grzeszny; z drugiej strony schizmatykiem jest i ten, co na zewnątrz od Papieża w rzeczy samej się odłączył, posłuszeństwa mu odmawiając, choćby w duszy Papieża jako głowę Kościoła uznawał.

Zaprzeczanie posłuszeństwa Papieżowi winno być w myśl kanonu *uporczywe* (pertinaciter), tj. z świadomością i dobrowolnie dokonane; dlatego ekskomuniki nie ściąga na siebie ten, co temu odmawia posłuszeństwa, którego dla wątpliwej elekcji nieprawidłowym Papieżem być mieni, ani ten, co z dwóch lub trzech wybranych Papieży, żadnego za głowę Kościoła nie uznaje; w takim razie nie wolno nawet ani do tego ani do owego przechylać się stronnictwa dopóty, dopóki Kościół pewnego Papieża nie otrzyma.

W ekskomunikę kanonu naszego popadają więc nie tylko ci wszyscy, co do sekt schizmatyckich orientu należą, ale także 1) tak zwani *starokatolicy*,

k którzy wyłamawszy się spod posłuszeństwa głowie Kościoła winnego własnego sobie stworzyli pseudo-biskupa J. H. Reinkensa i jemu w rzeczach duchownych są posłusznymi; 2) wszyscy tak zwani liberalni katolicy, Auchkatholiken, Staatskatholiken, którzy bądź prywatnym, bądź publicznym występowaniem przeciwko Papieżowi i wyrokom jego i całym zewnętrznym zachowaniem się dowodnie okazują, że z Papieżem, jako głową Kościoła, się nie liczą, jego podwładnymi nie są, jednym słowem do posłuszeństwa względem Papieża, jako głowy Kościoła, się nie poczuwają. (Bulla *Coenae* § I. Suarez *de censuris*. D. 21. S. 2. 1 excom. D. 23. S. 2. 2 excom. Lugo *de fide*. D. 21. n. 35. 37).

Przy końcu tego kanonu wypada uczynić jeszcze wzmiankę o różnicy, jaka zachodzi między ekskomuniką na apostatów, heretyków i schizmatyków a ekskomuniką na innych grzeszników. Kościół z rozporządzenia Boskiego jest *jeden* nie tylko co do liczby, ale także co do natury czyli istoty swojej; jedność Kościoła co do istoty jest dwojaka: jedność *wiary* i jedność *głowy*. Jedność wiary polega na tym, że wszyscy wierni jedne i te same artykuły wiary, które Kościół do wierzenia podaje, przyjmują i wyznawają, stosownie do słów św. Pawła do Koryntian (I 1, 10): "ut id ipsum dicatis omnes... sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia" (6). Jedność głowy polega na tym, że wszyscy wierni i duszpasterze jednej i tej samej najwyższej władzy papieskiej podlegają, wedle słów Pana Jezusa: "paś baranki moje, paś owieczki moje", i stosownie do tych wszystkich miejsc Pisma św., w których Kościół: *królestwem, ciałem, ciałem Chrystusowym, domem, domem Bożym, owczarnią* nazywanym bywa. Apostaci i heretycy gwałcą bezpośrednio jedność wiary a pośrednio także jedność głowy, schizmatycy zaś bezpośrednio gwałcą jedność głowy a pośrednio także jedność wiary. A ponieważ ekskomunika niczym innym nie jest, jeno wyłączeniem chrześcijanina z Kościoła, dlatego apostaci, heretycy i schizmatycy tym samym, że się apostazji, herezji i schizmy dopuszczają, wyrok ekskomuniki sami na siebie wydawają, sami się z Kościoła wykluczają i stąd słusznie odszczepieńcami po równo nazywani być winni. Inni zaś grzesznicy, ponieważ grzechem swoim ani jedności wiary ani jedności głowy nie zrywają, nie odłączają się sami od Kościoła, i dlatego też odszczepieńcami nazywani nie bywają. Ekskomunika więc na apostatów, heretyków i schizmatyków przez Kościół zawyrokowana jest tylko deklaracją, czyli oświadczeniem, że oni od Kościoła się odłączają i że Kościół także z społeczności swojej ich wyklucza, "aby wiedzieli, iż przez co kto grzeszy, przez toż karan bywa", jak mówi Księga Mądrości XI, 17. Kościół wyklucza ich na to, aby jedność swoją tj. jedność wiary i jedność głowy zachować, i aby wierni pouczeni byli, że apostaci, heretycy i schizmatycy łączności z Kościołem nie mają. Ekskomunika zaś za inne grzechy rzucona, grzesznika prawdziwie wyłącza z społeczności chrześcijańskiej, do której należał dotąd, a wyłącza go na to, aby się nawrócił a żył. Pierwsza ekskomunika ściga zbiegów od łona matki, aby snadź za powrotem swoim podwalinami Kościoła

nie wstrząsali, druga odtrąca niezdrowe członki, aby uzdrowione były. Pierwsza ekskomunika jest reakcją Kościoła ku własnej obronie przeciwko akcji apostatów, heretyków i schizmatyków; druga jest akcją Kościoła ku wywołaniu w grzeszniku reakcji przez poprawienie się i czynienie pokuty. Pierwsza ekskomunika z natury swojej nie przypuszcza stopni i różnic kary i dlatego zawsze całkowicie z społeczności chrześcijańskiej wyłącza, druga ekskomunika przypuszcza stopnie, tak że przynajmniej dawniej rozróżniano ekskomunikę większą wszystkich dóbr i ekskomunikę mniejszą niektórych tylko dóbr kościelnych pozbawiającą. Apostaci więc, heretycy i schizmatycy przestają być członkami Kościoła, choćby Kościół wyraźnie ich nie wyklinał, gdyż odłączenie ich dobrowolnym jest i od Kościoła nie zależnym; dlatego to nigdy zdarzyć się nie może, że apostatów, heretyków i schizmatyków za wyłączonych z społeczności swojej Kościół uważać nie będzie; w przeciwnym razie Kościół przestałby być Kościołem, cios śmiertelny sam boskiemu swojemu urządzeniu, jedności wiary i jedności głowy, wymierzając. Inni zaś grzesznicy, dopóki ich Kościół wyrokiem swoim z pośrodku siebie nie wyłączy, pozostają członkami jego, luboć obumarłymi i odrodzenia potrzebującymi, gdyż wykluczenie ich jedynie od woli Kościoła, czyli od prawa pozytywnego zawisło; dlatego to zdarzyć się może, że jednych i tych samych grzeszników w pewnych czasach Kościół wyklina a w innych czasach nie wyklina, i odwrotnie.

Komentarz do cenzur kościelnych po dziś dzień obowiązujących, napisał X. J. N. Opieliński, DR. FILOZOFII I ŚW. TEOLOGII, PROFESOR SEMINARIUM GNIEŹNIEŃSKIEGO, EGZAMINATOR PROSYNODALNY. Poznań 1896, ss. 390; 39-44. (a)

(Pisownię i słownictwo nieznacznie uwspółcześniono; tytuł oraz przypisy od red. *Ultra montes*).

Przypisy:

(1) Por. kanon 1325 § 2 ("Schizmatykiem jest ochrzczony, który nie chce podlegać papieżowi lub żyć w współczestnictwie z członkami Kościoła papieżowi podległymi") oraz kan. 2314 nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., który obecnie obowiązuje w Kościele katolickim. Zob. Ks. Franciszek Bączkiewicz CM, *Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, T. III. Wydanie trzecie uzupełnili i przygotowali do druku Ks. Józef Baron CM i ks. Władysław Stawinoga CM. Wydawnictwo Diecezjalne Św. Krzyża w Opolu 1958, ss. 478-486; 601.

(2) "Ściśle się wyrażając schizmatykami nazywani są ci, którzy z własnej woli i intencji oddzielają się od *jedności Kościoła*... Jedność zaś Kościoła polega na dwóch rzeczach; mianowicie *na połączeniu członków* Kościoła między sobą czyli na ich zjednoczeniu, a następnie na podporządkowaniu się wszystkich członków Kościoła *jednej głowie*... I dlatego schizmatykami są ci, którzy odmawiają podległości papieżowi i odrzucają więzy łączności z członkami Kościoła posłusznymi papieżowi". (Św. Tomasz z Akwinu, *Summa Teologiczna*, II. II. q. 39, a. 1).

(3) "Sądzimy, iż między herezją a schizmą ta zachodzi różnica, że herezja zawiera w sobie przewrotną naukę, schizma zaś wskutek niezgody między biskupami w równy sposób od Kościoła oddziela". (Św. Hieronim, *Super Epist. ad Tit.*, Cap. XXXI, in illud: *Haereticum hominem*).

(4) "Schizma na początku pod pewnym względem może być uważana jako coś różnego od herezji, jednak nie ma żadnej schizmy, która by sobie nie wymyśliła jakiejś herezji, aby się wydawało że słusznie odstąpiła od Kościoła". (Św. Hieronim, *loc. cit.*).

(5) "drogą do herezji". (Św. Tomasz z Akwinu, *loc. cit.*).

(6) "abyście to samo mówili wszyscy... bądźcie doskonale zgodni w jednej myśli i w jednym zdaniu" (I Kor. I, 10).

(a) Por. 1) Ks. Jan Nepomucen Opieliński, a) [Co to jest ekskomunika?](#) b) [Apostaci, heretycy i schizmatycy a inni grzesznicy.](#) c) [Ekskomuniki Konstytucji "Apostolicae Sedis"](#). d) [Ekskomunika na heretyków, apostatów i ich współników.](#)

2) Papież Urban VIII, Papież Benedykt XIV, [Wyznanie Wiary dla chrześcijan wschodnich \(Professio Fidei Orientalibus praescripta\)](#).

3) Papież Pius IX, [Modlitwa o nawrócenie kacerzy i schizmatyków.](#)

4) Ks. Ignacy Grabowski, a) [Prawo kanoniczne według nowego kodeksu.](#) b) [O występkach przeciw wierze i jedności kościelnej.](#) c) [Kościół a herezja.](#)

5) Ks. Franciszek Bączkowicz CM, a) [Przepisy Kościoła odnoszące się do współżycia katolików z heretykami.](#) b) [Posty obowiązujące.](#)

6) Ks. Dr Henryk Maria Pezzani, [Kodeks Świętego Katolickiego Kościoła Rzymskiego. Kanon 26. Zakazany jest wybór na Papieża tego, kto odstąpił od wiary katolickiej, heretyka lub schizmatyka; jeśli ktoś taki zostanie wybrany, wybór jest nieważny.](#) (*Codex Sanctae Catholicae Romanae Ecclesiae. Can. 26. Devius a fide catholica, haereticus, vel schismaticus eligi prohibetur in Romanum Pontificem; si eligatur nulla est electio*).

6) Ks. Andrzej Wyrzykowski, a) [Schizma.](#) b) [Schizma antiocheńska \(330-415\).](#) c) [Schizma akacjańska \(484-519\).](#) d) [Wielka Schizma Zachodnia \(1378-1415\).](#)

7) Bp Władysław Krynicki, [Dzieje Kościoła powszechnego.](#)

8) Ks. Walenty Gadowski, [Nauka Kościoła. Wybór orzeczeń dogmatycznych Kościoła katolickiego i jego praw kanonicznych.](#)

9) O. Jan Jakub Scheffmacher SI, [Katechizm polemiczny czyli Wykład nauk wiary chrześcijańskiej przez zwolenników Lutera, Kalwina i innych z nimi spokrewnionych, zaprzeczanych lub przekształconych.](#)

10) Ks. Andrzej Macko, [Znaczenie encykliki o modernizmie.](#)

11) Sac. F. H. Reinerding, [Theologiae fundamentalis tractatus duo. Tractatus prior. Demonstratio christiano-catholica contra adversarios generatim omnes. De iis, qui auctoritati Ecclesiae obluantur.](#)

Pozwolenie Władzy Duchownej:

Aprobata.

Dzieło pod tytułem "Komentarz do cenzur kościelnych po dziś dzień obowiązujących" dokładnie przejrzałem i polecam je do Imprimatur tem goręcej, że gruntowne i wyczerpujące objaśnienia, jakie podaje, będą dla Kapłanów, zwłaszcza w trybunale Pokuty św., nader wielką pomocą w rozwiązywaniu przypadków pod względem cenzur choćby najzawilszych.

GNIEZNO, d. 29. sierpnia 1895.

podp. † **X. Andrzejewicz, Bp.**

Cenzor ksiąg duchownych.

Imprimatur.

Gnesnae, die 30. Augusti 1895.

Consistorium Generale Archiepiscopale.

(L. S.)

J. Simon,

Vicarius in Spiritualibus et Officialis Generalis.

Nr. 4683/95.

X. Pasikowski.

KOMENTARZ

DO

CENZUR KOŚCIELNYCH

PO DZIŚ DZIEŃ OBOWIĘZUJĄCYCH

NAPISAŁ

X. J. N. OPIELIŃSKI,

DR. FILOZOFI I ŚW. TEOLOGII, PROFESOR SEMINARIUM GNIEŹNIŃSKIEGO,
EKZAMINATOR PROSTODALNY.

POZNAŃ.

NAKŁADEM AUTORA.

Członkami Drukarni Kurjera Poznańskiego.
1898.

([HTM](#))

© *Ultra montes* (www.ultramontes.pl)

Cracovia MMXVII, Kraków 2017